

EEN VROEG-17de-EEUWSE MUNTSCCHAT UIT MIDDEN-LIMBURG

Raf VAN LAERE

MIDDEN JULI 2008 signaleerde de heer Willy EENS aan Rombout NIJSSEN, afdelingshoofd bij het Rijksarchief te Hasselt, dat hij een belangrijke muntschat uit de omgeving van Hasselt verworven had. De schat werd “gevonden” bij het opruimen van de werkplaats van een enkele jaren eerder overleden smid en fietsenmaker uit Kiewit, een gehucht van Hasselt. De vinder was een kleinzoon van de vorige eigenaar. Hij kon nauwelijks meer details geven dan dat hij bij het openen van een houten kistje ca. 6 kg oude zilveren munten had gevonden. Vermits ook zijn grootmoeder al enige tijd overleden was, kon geen enkele informatie over de oorspronkelijke vindplaats en samenstelling achterhaald worden. Toch mag men ervan uitgaan dat de vondst oorspronkelijk naar alle waarschijnlijkheid uit Midden-Limburg stamt : de grootvader was immers afkomstig uit Kortesseem en bracht zijn ganse leven door te Hasselt en omgeving. De bewaringstoestand van de munten levert evenmin aanduidingen over de herkomst op. De munten vertonen immers nauwelijks of geen sporen van corrosie, maar of dit het gevolg is van een poetsbeurt dan wel van bewaring in een goed afgesloten pot, kan momenteel niet meer achterhaald worden.

Of de muntschat volledig bewaard is, moet eveneens in het ongewisse blijven. Hij is vrij homogeen van samenstelling. Slechts twee van de meer dan 300 munten dateren van vóór de regering van de aartshertogen Albrecht en Isabella : een Filipsdaalder van 1557 en een Bourgondische kruisrijksdaalder uit Gelderland, gemunt in 1591. Met uitzondering van Luxemburg zijn alle Zuid-Nederlandse ateliers vertegenwoordigd : Antwerpen, Brugge, Brussel, Doornik en 's Hertogenbosch. Voor de munten van Filips IV wordt dit lijstje aangevuld met Dôle. De verhouding van het aantal stukken per atelier weerspiegelt grofweg het aantal stukken dat in de verschillende ateliers geslagen werd. De meest recente munten dateren van 1623, nauwelijks twee jaar nadat de Zuidelijke Nederlanden opnieuw rechtstreeks onder Spaans bewind komen. Maar vermits ook deze munten duidelijk circulatiesporen vertonen, ligt het voor de hand dat de schat enkele jaren later verborgen werd. Toch lijkt het moeilijk om een concrete gebeurtenis aan te wijzen die aanleiding zou kunnen geven tot de

verberging. Het is verleidelijk om in deze periode een samenhang te zien met het einde van het Twaalfjarig Bestand (1621), waardoor ook de neutraliteitspolitiek van het prinsbisdom Luik zwaar onder druk kwam te staan. Er zijn echter onvoldoende aanwijzingen beschikbaar om te stellen dat het hier om een *noodschat* gaat. De samenstelling van de vondst is evenmin typisch voor een *spaarschat*: de chronologische spreiding is hiervoor wat smal. Spaarschatten uit deze periode bevatten immers vaak meerdere munten die een eeuw ouder zijn dan de sluitmunt. De gewichtscurve suggereert evenmin een *spaarschat*. De balling van de jongste munten en het relatief grote aantal “kleine” munten – kwart patagons – lijkt erop te wijzen dat het hier gaat om een werkkapitaal dat op een goed overwogen manier samengesteld werd. Het ontbreken van Luikse munten hoeft daarbij geen verwondering te wekken, vermits de productie van grote zilveren munten in het prinsbisdom Luik, waartoe Midden-Limburg in die tijd behoorde, altijd relatief beperkt is geweest. Ook in andere muntschatten uit dezelfde streek en periode zijn ze slecht vertegenwoordigd of ontbreken ze volledig.

De muntschat vertegenwoordigt in totaal meer dan 9.000 stuiver. Het is erg moeilijk om een zich een goed beeld te vormen van wat een dergelijke som rond het midden van de eerste helft van de 17de eeuw betekent. Men mag ervan uitgaan dat een laaggeschoold arbeider rond 1620 ongeveer 20 stuiver per dag verdiende; geschoolde collega's zoals timmerlui doen het met 28 stuiver per dag al wat beter. Rekening houdend met zon- en feestdagen werken de meesten zelden meer dan 200 tot 250 dagen per jaar. De muntschat vertegenwoordigt bijgevolg ongeveer twee jaarlonen van een arbeider^[1].

Omwille van het gebrek aan achtergrondinformatie kan deze vondst niet in haar juiste context geplaatst worden. Hoewel de vondst geen echt nieuwe elementen aanbrengt, vormt zij door haar omvang toch een belangrijke getuige over de muntcirculatie in Midden-Limburg op het einde van het eerste kwart van de 17de eeuw. Het lijkt echter aangewezen om geen verdere veronderstellingen te maken die toch niet bewezen kunnen worden^[2].

[1] E. SCHOLLIERS, *Prijzen en lonen te Antwerpen en in het Antwerpse (16^e – 19^e eeuw)*. In: C. VERLINDEN E.A., *Dokumenten voor de geschiedenis van prijzen en lonen in Vlaanderen en Brabant*. Deel II, Brugge 1965 (Rijksuniversiteit te Gent. Werken uitgegeven door de Faculteit van de Letteren en de Wijsbegeerte 137), p. 641-1056.

[2] Zie vb. [http://www.mdann.nl/archive/view/335/?highlight=hasselt&match=\(25/05/2009\)](http://www.mdann.nl/archive/view/335/?highlight=hasselt&match=(25/05/2009)), overgenomen van de website van *Het Belang van Limburg*. Deze krant plaatste op donderdag 4 december 2008 de vondst op de voorpagina, ondanks vraag om discretie vanwege de vindsters.

ZUIDELIJKE NEDERLANDEN

FILIPS II (1555-1598)

Filipsdaalder (VAN GELDER & HOC 210-1C)

- A_v Geharnaste buste van de vorst naar links
- R_v Gekroond wapenschild van de vorst met onderaan het juweel van de Orde van het Gulden Vlies, geplaatst over een stokkenkruis en geflankeerd door twee vuurslagen

BRABANT

ANTWERPEN 1557: 27,71 g

ALBRECHT & ISABELLA (1598-1621)

Dukaton (VAN KEYMEULEN 39)

- A_v Gekoppelde bustes van de vorsten
- R_v Gekroond wapenschild van de vorsten, gehouden door twee aanzierende leeuwen, met onderaan het juweel van de Orde van het Gulden Vlies

BRABANT

ANTWERPEN 1618: 32,43 g — 1619: 32,04 g

BRUSSEL 1619: 32,32 g

Halve dukaton (VAN KEYMEULEN 40)

- A_v Gekoppelde bustes van de vorsten
- R_v Gekroond wapenschild van de vorsten, gehouden door twee aanzierende leeuwen, met onderaan het juweel van de Orde van het Gulden Vlies

BRABANT

BRUSSEL 1619: 16,25 g

Patagon (VAN KEYMEULEN 41)

- A_v Stokkenkruis beladen met het juweel van de Orde van het Gulden Vlies; bovenaan een kroon, links en rechts het gekroonde spiegelmonogram van de vorsten
- R_v Gekroond wapenschild van de vorsten omhangen met de keten van de Orde van het Gulden Vlies; boven de kroon het jaartal

BRABANT

ANTWERPEN

1616: 28,15 g; 28,00 g; 28,00 g; 27,99 g — **1617:** 28,21 g; 28,12 g; 28,04 g; 27,99 g — **1618:** 28,26 g; 28,20 g; 28,14 g; 28,10 g; 28,12 g; 28,07 g (*R_v* gecorrodeerd); 28,02 g — **1619:** 28,17 g; 28,02 g; 28,00 g; 27,89 g — **1620:** 28,21 g — **161**[·]: 28,12 g — **161**[·] (*jaartal onleesbaar ten gevolge van een stempelbreuk*): 28,11 g — **16**[·] (*laatste cijfer 6 of 8*): 28,03 g; 27,82 g — **16**[·]: 28,08 g; 27,95 g — **zonder jaartal:** 28,19 g; 28,19 g; 28,14 g; 28,13 g; 28,11 g; 28,10 g; 28,08 g; 28,08 g; 28,07 g; 28,06 g; 28,06 g; 28,06 g; 28,05 g; 28,05 g; 28,05 g; 28,04 g; 28,04 g; 28,04 g; 28,03 g; 28,03 g; 28,03 g; 28,03 g; 28,02 g; 28,01 g; 28,01 g; 28,01 g; 27,98 g; 27,98 g; 27,97 g; 27,96 g; 27,96 g; 27,96 g; 27,96 g; 27,95 g; 27,93 g; 27,92 g; 27,91 g; 27,89 g; 27,87 g; 27,87 g; 27,85 g; 27,72 g; 27,67 g

BRUSSEL

1616: 28,03 g; 28,02 g; 27,94 g; 27,71 g — **1617:** 28,20 g; 28,12 g; 28,04 g; 27,46 g — **1619:** 28,01 g; 27,99 g; 27,92 g; 27,88 g — **161**[·]: 28,09 g — **1620:** 27,84 g — **1621:** 28,13 g; 28,08 g; 28,07 g; 28,03 g; 27,76 g — **zonder jaartal:** 28,50 g; 28,25 g; 28,18 g; 28,15 g; 28,10 g; 28,10 g; 28,01 g; 27,91 g

DOORNIK

1618: 28,03 g — **1620:** 28,00 g; 27,39 g — **zonder jaartal:** 28,18 g; 28,15 g; 28,10 g; 28,10 g; 28,09 g; 28,07 g; 28,02 g; 28,01 g; 28,00 g; 27,98 g (*atelierteken getopt door een punt*); 27,92 g; 27,90 g; 27,84 g; 27,80 g

VLAANDEREN

BRUGGE

1616: 27,53 g — **1619:** 28,02 g — **zonder jaartal:** 28,18 g

Halve patagon (VAN KEYMEULEN 42)

- A_v Stokkenkruis beladen met het juweel van de Orde van het Gulden Vlies; bovenaan een kroon, links en rechts het gekroonde spiegelmonogram van de vorsten
- R_v Gekroond wapenschild van de vorsten omhangen met de keten van de Orde van het Gulden Vlies; boven de kroon het jaartal

BRABANT

ANTWERPEN

1616: 13,96 g — **1619:** 14,20 g; 14,09 g — **zonder jaartal:** 13,97 g; 13,97 g

BRUSSEL

1616: 13,72 g — **161**[6]: 13,97 g (*atelier niet met zekerheid geïdentificeerd*) — **1620:** 13,98 g (*A_v* gecorrodeerd) — **zonder jaartal:** 13,81 g

DOORNIK

zonder jaartal: 14,01 g

Kwart patagon (VAN KEYMEULEN 43)

- A_v Stokkenkruis beladen met het juweel van de Orde van het Gulden Vlies; bovenaan een kroon, links en rechts het gekroonde spiegelmonogram van de vorsten
- R_v Gekroond wapenschild van de vorsten omhangen met de keten van de Orde van het Gulden Vlies; boven de kroon het jaartal

BRABANT

ANTWERPEN **1616:** 7,03 g; 6,99 g; 6,96 g; 6,95 g; 6,94 g; 6,91 g; 6,85 g — **zonder jaartal:** 7,52 g; 7,20 g (*zonder cirkels rond de beeldenaar; atelier onzeker*); 7,07 g; 7,05 g; 7,04 g (*atelier onzeker*); 7,00 g (*zonder cirkels rond de beeldenaar*); 6,96 g; 6,96 g; 6,95 g; 6,94 g; 6,94 g (*legendes omgewisseld: schildzijde ALBERTVS·ET·ELISABET·DEI·GRATIA – kruiszijde* ARCHID·AVST·DVCES·BVRG·ET·BRAB·ZS); 6,93 g; 6,93 g (*zonder cirkels rond de beeldenaar*); 6,87 g; 6,80 g

BRUSSEL **zonder jaartal:** 7,00 g; 6,99 g; 6,84 g

'S-HERTOGENBOSCH **1617:** 6,97 g; 6,94 g — **zonder jaartal:** 7,07 g; 7,00 g; 6,84 g

NIET GEÏDENTIFICEERD

BRABANTS ATELIER **zonder jaartal:** 6,89 g

DOORNIK **1616:** 6,98 g; 6,98 g; 6,86 g; 6,83 g (*jaartal onzeker*); 6,78 g — **zonder jaartal:** 7,13 g; 7,10 g; 7,07 g (*zeer slank atelierteken*); 7,05 g; 7,02 g; 7,01 g (*R_v gecorrodeerd*); 7,00 g (*zeer slank atelierteken*); 7,00 g (*zeer slank atelierteken, A_v en R_v gecorrodeerd*); 6,99 g; 6,99 g (*R_v gecorrodeerd*); 6,97 g; 6,97 g; 6,96 g; 6,90 g; 6,89 g; 6,88 g; 6,88 g; 6,86 g; 6,84 g (*A_v gecorrodeerd*); 6,83 g; 6,76 g (*zeer slank atelierteken*); 6,73 g; 6,54 g

VLAANDEREN

BRUGGE **zonder jaartal:** 7,15 g; 7,10 g; 7,07 g; 7,06 g; 7,04 g (*A_v gecorrodeerd*); 7,03 g; 7,02 g; 7,02 g; 6,99 g; 6,98 g (*R_v gecorrodeerd*); 6,97 g; 6,97 g; 6,97 g (*A_v en R_v gecorrodeerd*); 6,96 g; 6,95 g; 6,94 g (*A_v gecorrodeerd*); 6,93 g; 6,93 g; 6,91 g; 6,91 g; 6,90 g; 6,90 g; 6,89 g; 6,89 g; 6,89 g (*atelier onzeker*); 6,84 g; 6,82 g; 6,81 g; 6,71 g

Pauwshelling (VAN KEYMEULEN 46)

A_v Gekroonde pauw in vooraanzicht met een wapenschild op de borst

R_v Gekroond wapenschild van de vorst over een stokkenkruis, geflankeerd door het gedeelde jaartal

BRABANT

ANTWERPEN **16[··]:** 5,20 g (*atelier onzeker*)

'S-HERTOGENBOSCH **1617:** 4,96 g — **1618:** 5,16 g

Drie-stuiver (VAN KEYMEULEN 47)

A_v Floraal kruis met een leeuw in het opengewerkte hart

R_v Gekroond wapenschild dat een zespas doorbreekt

BRABANT

ANTWERPEN **1616:** 2,50 g; 2,48 g — **1617:** 2,63 g — **1620:** 2,59 g; 2,59 g (*doorboord aan de rand*); 2,58 g; 2,54 g; 2,49 g; 2,46 g; 2,44 g; 2,40 g

- BRUSSEL **1618**: 2,56 g — **1619**: 2,54 g; 2,54 g (*atelier onzeker*); 2,53 g — **1620**: 2,59 g; 2,43 g — **1621**: 2,61 g — [····]: 2,55 g (*jaartal eindigt waarschijnlijk op 6 of 8*)
- 'S-HERTOGENBOSCH **1616**: 2,27 g — **1619**: 2,55 g — **1621**: 2,59 g (*geen kroon in het midden van het jaartal*); 2,51 g; 2,49 g; 2,47 g (*jaartal onzeker*)
- NIET-GEÏDENTIFICEERD
- BRABANTS ATELIER **1618**: 2,67 g; 2,50 g — **1620**: 2,55 g; 2,54 g; 2,37 g — **1621**: 2,54 g
- DOORNIK **16[2]0**: 2,58 g (*stempel gebroken*)

VLAANDEREN

- BRUGGE **1616**: 2,30 g (*jaartal onzeker, mogelijk 1620*) — **1620**: 2,59 g; 2,54 g; 2,52 g

FILIPS IV (1621-1665)

Patagon (VAN KEYMEULEN 59)

- A_V Stokkenkruis beladen met het juweel van de Orde van het Gulden Vlies; bovenaan een kroon, links en rechts het gedeelde jaartal
- R_V Gekroond wapenschild van de vorst, omhangen met de keten van de Orde van het Gulden Vlies

BOURGONDIË

- DÔLE **1622**: 27,49 g (*atelierteken †*)

BRABANT

- ANTWERPEN **1622**: 28,16 g; 28,16 g; 28,14 g; 28,14 g; 28,12 g; 28,11 g; 28,09 g; 28,08 g; 28,08 g; 28,06 g; 28,06 g; 28,06 g; 28,05 g (*R_V gecorrodeerd*); 28,04 g; 28,00 g; 27,99 g (*R_V gecorrodeerd*); 27,98 g; 27,97 g; 27,85 g; 27,70 g — **1623**: 28,41 g; 28,16 g (*A_V gecorrodeerd*); 28,02 g; 27,89 g
- BRUSSEL **1622**: 28,22 g; 28,18 g; 28,18 g; 28,15 g; 28,13 g; 28,10 g; 28,06 g; 28,02 g; 27,91 g — **1623**: 28,19 g; 28,18 g; 28,17 g; 28,12 g; 28,08 g; 27,88 g

NIET-GEÏDENTIFICEERD

- BRABANTS ATELIER **1623**: 27,71 g
- DOORNIK **1622**: 28,19 g; 27,92 g — **1623**: 27,84 g

VLAANDEREN

- BRUGGE **1622**: 28,38 g; 28,20 g; 28,16 g; 28,00 g — **1623**: 28,35 g

Halve patagon (VAN KEYMEULEN 60)

- A_V Stokkenkruis beladen met het juweel van de Orde van het Gulden Vlies; bovenaan een kroon, links en rechts het gedeelde jaartal

R_V Gekroond wapenschild van de vorst, omhangen met de keten van de Orde van het Gulden Vlies

BRABANT

BRUSSEL 1622: 13,98 g

Drie-stuiver (VAN KEYMEULEN 68)

A_V Floraal kruis met een leeuw in het opengewerkte hart

R_V Gekroond wapenschild dat een zespas doorbreekt

BRABANT

's-HERTOGENBOSCH 1623: 2,36 g (*beschadigd, geknipt*)

Leeuwenschelling (VAN KEYMEULEN 66)

A_V Leeuw naar links die met de rechterklauw een zwaard heft en in de linkerklauw een schild houdt met het wapen van de vorst

R_V Gekroond wapenschild over een stokkenkruis, geflankeerd door het jaartal

BRABANT

BRUSSEL 1623: 5,40 g (*A_V gecorrodeerd*)

VERENIGDE PROVINCIEËN

GELDERLAND

Bourgondische kruisrijksdaalder (PASSON 2.12.72)

A_V Gekroond wapenschild van Oostenrijk-Bourgondië omhangen met de keten van de Orde van het Gulden Vlies

R_V Stokkenkruis beladen met een vuurslag getopt door een kroon; links en rechts het gedeeld jaartal

HARDERWIJK 1591: 28,86 g

LITERATUUR

T. PASSON, *Catalogus van de Nederlandse munten geslagen op naam van Filips II tot en met de Bataafse Republiek (1555-1805)*, Apeldoorn 2006

H.E. VAN GELDER & M. HOC, *Les monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols 1434-1713*, Amsterdam 1960

A. VAN KEYMEULEN, *Munten van de Zuidelijke Nederlanden van Albrecht en Isabella tot Willem I*, Brussel 1981